

Common Truths. New Perspectives on Natural Law. Red. Edward B. McLean. Wilmington: ISI Books 2000 [wyd. 2: 2004] ss. VIII+345.

Coraz bogatsza dyskusja wokół tematyki prawa naturalnego, zwłaszcza w filozoficznej, teologicznej i prawniczej literaturze anglojęzycznej, znajduje w recenzowanym tomie szczególnie dojrzały i bogaty wyraz. Jest to zapis wykładów wygłoszonych przez różnych autorów w Wabash College (w Crawfordsville w amerykańskim stanie Indiana) w serii Goodrich Lectures. Edward B. McLean jest uznanym profesorem nauk politycznych i prawnych, jak i praktykującym prawnikiem. W swoich publikacjach porusza szczególnie zagadnienia wzajemnej relacji prawa i etyki, prawa naturalnego i rozumienia wolności. Z innych jego publikacji godna

uwagi jest *Roman Catholicism and the Right to Work* (Lanham: UPA 1985) oraz *Law and Civilization: The Legal Thought of Roscoe Pound* (Lanham: UPA 1992), jak też współautorski podręcznik dla studentów medycyny *Retinal Detachment* (Rochester: AAO 1979); zaś pod jego redakcją interesujące prace zbiorowe to: *A Formula for Liberals* (New York: UPCM 1979); *Derailing the Constitution: the Undermining of American Federalism* (Bryn Mawr: ISI 1995); *An Uncertain Legacy: Essay on the Pursuit of Liberty* (Wilmington: ISI 1997).

Tom *Common Truths* wkrótce po pierwszym wydaniu zyskał duże uznanie, stąd jego ponowna publikacja. Zawiera kilkanaście tekstów znanych autorów amerykańskich, niektóre ich publikacje były już omawiane na łamach RT z. 3. Po artykule wstępnym R. McNerny z katolickiego uniwersytetu Notre Dame (s. 1-18), odwołującym się głównie do św. Tomasza, pozostałe teksty ułożone są w trzy grupy problemowe. Najpierw prezentuje się wymiar historyczny nauki o prawie naturalnym, następnie chodzi o wybrane aspekty tej doktryny, by w końcu odnieść się do zagadnień praktycznych stosowania prawa naturalnego w prawodawstwie. Ostatni artykuł wybiega w przyszłość, pytając o prawo naturalne w XXI wieku. Do książki wprowadza krótkie słowo redaktora, a na końcu znajduje się nota o autorach oraz zawsze pożyteczny w takich pracach szczegółowy indeks osobowo-rzeczowy (s. 325-345).

W pierwszym bloku (s. 19-115) cztery teksty ukazują dzieje kształtowania się teorii prawa naturalnego, poczynając od myśli grecko-rzymskiej (J. R. Fears). Pojęcie to zrodziło się w Grecji, ale to zasługa Rzymu, zwłaszcza Cyncerona, że się upowszechniło i stało elementem cywilizacji europejskiej przez następne wieki. Drugi tekst wskazuje na Tomaszowe, niezwykle ważne i precyzyjne, nauczanie na ten temat, ale J. Jenkins odnosi je również do obecnych tendencji liberalnych. Właściwe odczytanie nauki Akwinaty może bowiem ukazać „lepsze spojrzenie na współczesną debatę” i pozwolić „lepiej zrozumieć naszą wspólną przeszłość i pomóc nam ukształtować naszą przyszłość” (s. 71). Z kolei T. Fuller analizuje pisma J. Locke’a odnośnie do nauki o prawie naturalnym, co wprowadza w tematykę czwartego artykułu, gdzie A. MacIntyre pisze o różnych teoriach prawa naturalnego w dzisiejszej „kulturze zaawansowanej nowoczesności” (s. 90-115). Przywołuje takich teoretyków prawa naturalnego, jak pozytywiści prawni H. L. A. Hart, N. MacCormick, L. L. Weinreb, M. S. Moore, a zwłaszcza głośnych autorów katolickich: J. Maritain, J. Finnis, G. Grisez i J. Boyle. Przy końcu swojego studium MacIntyre wyraża bardzo krytyczną opinię o współczesnym stanie kultury społeczeństwa amerykańskiego, gdzie spory sądowe i orzeczenia sędziów stały się tak powszechne i znaczące, że zdają się zastępować etykę. Co – w jego opinii – świadczy o ubóstwie moralnym tego (i nie tylko tego!) społeczeństwa, a głównym powodem takiego stanu rzeczy jest zanik właściwego rozumienia właśnie prawa naturalnego (s. 113-114).

Druga grupa tekstów podejmuje wybrane tematy szczegółowe (s. 119-215). I tak filozof polityki V. Black pisze o pojęciu ludzkiej godności, odwołując się szczególnie do pism I. Kanta, ale i do przeciwników takiego myślenia, jak B. F. Skinner. W następnym artykule R. P. George, szczególnie znany autor kilku ważnych książek o prawie naturalnym, pisze o prawie pozytywnym w relacji do prawa naturalnego. Odwołując się często do św. Tomasza, którego tezy uważa za ważne także dzisiaj, zwraca uwagę, że „systemy prawne mają na celu umożliwić jednostkom i wspólno-

tom osiągnięcie ważnych ludzkich dóbr, których nie można byłoby osiągnąć (bądź w pełni osiągnąć), gdyby tych praw nie było. Stąd, według Akwinaty, «celem prawa jest dobro wspólne» (s. 160). Z kolei R. Hittinger, równie znany filozof prawa, analizuje kontekst stanowionego prawa amerykańskiego. Usiłuje odpowiedzieć na pytanie, dlaczego konstytucja USA w tak wstrzemięźliwy sposób odwołuje się do moralnych podstaw prawa stanowionego. Ostatni artykuł tej części *Common Truths* zajmuje się etyką seksualną i jej zakorzeniem w prawie naturalnym. J. E. Smith odwołuje się tu do Arystotelesa, św. Tomasza oraz kilkakrotnie do *Miłości i odpowiedzialności* K. Wojtyły, jak też papieskich katechez na temat teologii ciała.

W trzecim bloku studiów prawnonaturalnych trzech autorów zajmuje się aspektami bardziej praktycznymi. E. J. Murphy analizuje prawo kontraktowe w kontekście prawa naturalnego (s. 219-235). W N. Rile opisuje wzajemne relacje między prawem naturalnym a prawem o czynach niedozwolonych, często odwołując się w rozumieniu istoty i norm prawa naturalnego do G. Griseza. Natomiast I. A. T. McLean zajmuje się prawem kryminalnym, przypominając, jak bardzo prawo pozytywne, w tym kryminalne, jest uzależnione od kultury moralnej danego społeczeństwa: „[...] prawo pochodzi z kultury moralnej. Jeśli nasze prawa są zepsute, to dlatego, że nasza kultura jest zepsuta; a nasza kultura się rozwija jedynie dlatego, że my ją odżywiamy” Stąd najpierw chodzi o odnowę i przemianę człowieka, który będzie się odwoływał do Boga i z Niego czerpał, a dopiero później w państwie i jego prawie będzie szukał pomocy dla osiągnięcia swych celów i właściwie je kształtował (por. s. 286-287).

W ostatnim tekście C. E. Rice, profesor prawa z Notre Dame University, częściowo podsumowuje wcześniejsze studia, by następnie wskazać na właściwe drogi odnowy doktryny prawa naturalnego z racji jego nieodzowności dla człowieka i ludzkości. We współczesnej kulturze bowiem nastąpiło poważne naruszenie relacji między prawem a moralnością. Przyczyn tego upatruje szczególnie w oświeceniu i jego dziedzictwie w postaci sekularyzmu, relatywizmu i indywidualizmu, a to czyni dzisiejszą kulturę zjawiskiem pogańskim (zwłaszcza s. 296-301 i 315-316). Stąd bardzo krytycznie pisze o kulturze amerykańskiej, którą za F. Canavanem określa jako „niedopałek oświecenia” Zauważa, że konieczne jest przywrócenie Bogu właściwego miejsca w życiu ludzkich społeczności, co pozwoli odkryć i zachować obiektywne prawo moralne, a następnie zbudować właściwe prawa ludzkie. Rice zwraca uwagę, że z niezwykłą pomocą przychodzi tu encyklika *Veritatis splendor* Jana Pawła II, która – co ciekawe – w środowiskach amerykańskich, doczekała się również uznania w kręgach protestanckich.

Cała praca *Common Truths* to z pewnością jedna z ważniejszych publikacji na temat prawa naturalnego, jakie się ostatnio ukazały. Mimo że wiele jej fragmentów odnosi się zwłaszcza do prawa stanowionego ludzkiego w specyficznym kontekście amerykańskim, jej lektura jest konieczna dla wszystkich, którzy chcą odczytać wymiar moralny ludzkiego życia i znaczenie prawa naturalnego w obliczu współczesnych przemian w kulturze, mentalności i obyczajowości, czy szczególnie filozofii, teologii i prawie.

Ks. Sławomir Nowosad
Instytut Teologii Moralnej KUL